DEZVOLTARE PROFESIONALĂ

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2021.1.14>
CZU: 373.015

DEZVOLTAREA IDENTITĂȚII Vocaționale – PREMISĂ-CHEIE ÎN ORIENTAREA ELEVILOR SPRE VIITOR

Cristian ADĂSCĂLIȚEI, *doctorand*
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” /
profesor, Școala Profesională Specială „Ion Pillat”,
loc. Dorohoi, jud. Botoșani, **România**
ORCID iD: 0000-0001-9498-3893

Rezumat. *Articolul pune în evidență rolul consilierii / educației vocaționale în prevenirea dificultăților de adaptare școlară și în dezvoltarea identității vocaționale. Consilierea reprezintă un demers care s-a conturat încă de la începuturile secolului trecut, deși abordarea inițială avea conotații ușor diferite de cele actuale. În ansamblul de teorii și modele, elaborate recent de cercetători precum Luyckx, Lent, Brown ș.a., menționăm Inventarul pentru construirea viitoarei cariere a studentului (2018), în ideea de a explica, în termeni moderni, procesele implicate în dezvoltarea vocațională și a carierei.*

Prezentul studiu reprezintă o analiză teoretică a dimensiunilor identificate de autorii respectivi, cu scopul de a oferi cititorilor o perspectivă integratoare asupra unui instrument de lucru util cercetătorilor, psihologilor, cadrelor didactice, ținând cont de faptul că orientarea spre viitor a elevilor reprezintă un scop al fiecăruia dintre aceștia.

Cuvinte-cheie: *adaptare, carieră, consiliere/educație vocațională, identitate vocațională, SCCI.*

DEVELOPING VOCATIONAL IDENTITY – A KEY PREMISE IN ORIENTING STUDENTS TO THE FUTURE

Abstract. *The article aims to highlight the role of vocational counseling / education in preventing difficulties in school adaptation and in developing vocational identity. Counseling is an approach that has been shaped since the beginning of the last century, although the initial approach had slightly different connotations from the current ones. In the set of theories and models developed by recent researchers in the field of vocational and career identity Luyckx, Lent, Brown and other authors introduce the Student Career Construction Inventory (2018) to explain the processes involved in vocational and career development.*

The present study represents a theoretical analysis of the dimensions identified by the mentioned authors, in order to offer readers an integrative perspective on a useful working tool for researchers, psychologists, teachers, considering that the future orientation of the students is a goal of each one of them.

Keywords: *adaptation, career, vocational identity, vocational counseling/education, SCCI.*

Traversăm o perioadă în care valorile se amalgamează, decizia sau indecizia privind un traseu educațional și, ulterior, profesional, sunt pentru individ, deseori, adevărate controverse. Atât individul, cât și mediul din care face parte, dețin un rol important în construcția „viitorului eu”. Astfel, fiecare este nevoit să găsească răspunsul la o întrebare pe care ar trebui să și-o adreseze: „Cum trebuie să-mi coordonez viața, astfel încât să-mi fie bine?”. Această întrebare poate fi reformulată de adolescenți în felul următor: „Ce studii să aleg, având în vedere rezultatele mele școlare, dar și expectanțele mele și ale familiei?”.

În acest context, intervențiile privind dezvoltarea carierei – în special, educația și consilierea – devin esențiale pentru elevi.

Numeroase studii din literatura de specialitate au transformat dilema „Cum ar trebui să-mi direcționez viața?” într-o problemă științifică pe care au abordat-o din multiple perspective. Prezentul articol urmărește surprinderea rolului dezvoltării identității vocaționale în corelație cu trăsăturile individuale, particularitățile alegerilor privind cariera, specificul intervențiilor în carieră. Politicile europene în domeniu reconfirmă impor-

tanța esențială a serviciilor de informare, consiliere și orientare, în procesul „facilitării accesului la oferta de educație și formare continuă” și sprijinirea integrării socio-profesionale a tinerilor și adulților [7].

Experiența validată la nivel științific, dar și la nivel educațional, reiterează ideea conform căreia procesul luării deciziei și planificarea carierei reprezintă un proces complex, continuu, un corolar de alegeri, determinate atât de schimbările care apar în plan individual, cât și de contextul existențial al individului.

Identitatea reprezintă un concept-cheie în științele sociale, în general, fiind un termen ce înglobează o diversitate de nuanțe, iar introducerea lui în acest domeniu se datorează lucrărilor lui Erikson (1959, 1963, 1968, 1975), considerat drept un instrument extrem de important.

Unele studii se axează pe conținutul identității, în timp ce altele, pe structura și procesele formării identității [Apud 1]. În plus, cercetările diferă în conceptualizarea lor asupra identității. În general, au fost recunoscute trei componente esențiale: distinctivitatea (sinele perceput ca unic și distinct față de alții), coerența (perceperea sinelui, la fel, de-a lungul domeniilor) și continuitatea (perceperea sinelui ca aceeași persoană în timp) [ibidem].

Analiza cercetărilor care au avut în vizor problema laturii formative a procesului educativ [5; 14] rezumă faptul că educația și vocația sunt principalele domenii de identitate în adolescență. Referindu-ne la acest aspect, remarcăm importanța dimensiunilor respective în prevenirea dificultăților de adaptare școlară, decizia și pregătirea vocațională, dezvoltarea unei filosofii de viață.

În accepțiunea autorilor R.W. Lent și S.D. Brown [10], indivizii au nevoie de o serie de comportamente de carieră adaptative în direcția dezvoltării propriilor cariere pe durata vieții. Anumite resurse psihologice, sociale și ale identității sunt necesare, când apar schimbări de mediu și în gestionarea tranzițiilor vieții. „În acest context, procesul definirii vocației, a identificării semnificației educaționale, ca dimensiune importantă a identității, devine un factor de stabilitate și autenticitate ce poate constitui o ancoră importantă pentru generațiile actuale” [5].

În general, vocațiile ar putea fi specificate ca activități pentru care sunt atrași sau „numiți” oameni, care asigură realizarea acestora, pe tot parcursul vieții [9]. Vocația este definită de cercetătorul J. Dewey drept „călătoria, apelul sau traiectoria personală a lucrătorului individual” [Apud 9]. Fenomenul esențial personal energizează și direcționează intențiile, activitățile și interacțiunile individuale ale unei persoane, chiar și în condițiile în care aces-

tea continuă să fie modelate de factori externi (de exemplu, poziția societății asupra ocupației, asociații cu genul). Această viziune se referă, de asemenea, la procesul de învățare, care este un proces dependent de persoană [ibidem].

Din perspectivă psihologică profundă, autoarea S.N. Cremen [4] consideră că predarea ego-ului sau a voinței personale într-o relație cu psihicul, inconștient permite apariția vocației unei persoane.

În demersul investigativ privind evoluția conceptului *vocație*, putem distinge trei perspective: tradițională, modernă și neoclasică [5].

„Din punct de vedere tradițional, termenul *vocație* are origini religioase, fiind considerat un produs al teologiei creștine” [ibidem]. „În sensul secular, vocația este definită ca o chemare spre activități semnificative sub aspecte morale, sociale și personale” [Apud 5].

Din perspectivă modernă, sunt reprezentativi cercetătorii Hall și Chandler, care definesc vocația, ca fiind „intenția unei persoane de a munci, ca scop principal al vieții sale” [ibidem], fiind responsabilă „de un număr de rezultate pozitive pentru indivizi, incluzând succesul profesional și psihologic” [2].

Studiul antecedentelor privind vocația aparține perspectivei neoclaseice și sugerează că aceasta se datorează atât factorilor individuali, cât și celor externi. De exemplu, încrederea în sine, conștiințiozitatea, o percepție clară a sinelui, religiozitatea intrinsecă și o dorință puternică de a găsi o semnificație pot transforma un interes în vocație [Apud 2].

Dimensiunile distincte de *căutare* și *prezență* a scopului vocației sunt elucidate de autorii Dik et al., prin „dimensiunea căutării ce implică gradul în care indivizii caută vocația, pe când dimensiunea prezenței implică gradul în care indivizii percep o vocație” [ibidem, p. 89]. Reflectând asupra celor menționate, putem stabili faptul că termenul are conotații multiple și că nu există o perspectivă unitară asupra conceptului investigat. Totuși, importanța studierii vocației este incontestabilă, mai ales, prin faptul că adolescenții de astăzi vor fi indivizii pregătiți să acceadă pe piața forței de muncă în următorii ani. „Totodată, în România accentul este puternic plasat pe educație, însă foarte puțin pe îndrumarea vocațională sau vocație, în general” [5]. Existența Centrelor de Asistență Psihopedagogică care desfășoară activități de consiliere a carierei în școli, alături de Programele de *Dezvoltare personală*, *Consiliere și dezvoltare personală*, *Consiliere și orientare* de la diferite niveluri ale sistemului de educație, subliniază ideea conform căreia în România se întreprind eforturi sistematice în această direcție. Totuși, considerăm că pot fi propuse și discipline opționale care să

lărgescă plaja orară specifică activităților privind dezvoltarea identității vocaționale. Iar dacă „educația se consideră a fi ingredientul necesar pentru succesul atât personal, cât și profesional” [Apud 5], putem propune un *Program de educație vocațională în perspectiva prevenirii dificultăților de adaptare școlară*, care se adresează elevilor claselor din gimnaziu, pentru facilitarea adaptării școlare.

Referindu-ne la noțiunea de identitate vocațională sau, interschimbabil, identitate profesională [3], menționăm că aceasta se desprinde din lucrările lui Erikson (1950, 1968) despre stadiile dezvoltării psihosociale. În teoria dezvoltării psihosociale, Erikson sugerează că alegerea unei ocupații este esențială pentru dobândirea identității în timpul adolescenței. Perioada adolescenței este marcată de provocarea cu care se confruntă tinerii de-a afla cine sunt, ce capacități și cunoștințe au dobândit până la acest moment și cum pot fi acestea valorificate pentru alegerile viitoare.

Holland et al. definesc identitatea vocațională ca „deținerea unei imagini, clare și stabile a obiectivelor, intereselor și talentelor unuia” [6, p. 1]. Identitatea vocațională are valoare în crearea și realizarea de oportunități și aspirații în carieră, fiind asociată pozitiv cu abilități legate de carieră, cum ar fi explorarea acesteia, luarea deciziilor în carieră și autoeficacitatea, oferă un cadru pentru obiectivele în direcția respectivă [8].

Autorii Klotz, Billett și Winther susțin că dezvoltarea unei identități vocaționale este un aspect esențial, în rezultatul prevederilor educației profesionale, și presupune că joacă un rol integral în modul în care elevii învață și devin performanți. În ciuda creșterii numărului locurilor de muncă și a identității vocaționale, procesele ce contribuie la formarea și dezvoltarea acesteia sunt departe de a fi pe deplin înțelese [9].

Autorii Oliveira și colab. [15] menționează că, deși cariera și dezvoltarea academică au fost adesea separat analizate, se avansează concluzii privind recunoașterea corelațiilor între ele (de exemplu, Watson și colab., 2015), existând perspective teoretice consistente în această privință.

Psihologia vocațională și dezvoltarea carierei conțin multiple perspective teoretice și abordări privind vocația. Cu toate acestea, în ciuda tendințelor spre abordări constructiviste și narrative, majoritatea teoriilor despre alegerea carierei și dezvoltarea acesteia și-au găsit originile într-o viziune asupra lumii pozitiviste logice, care susține empirismul, măsurarea și luarea deciziei ca fiind un proces rațional bazat pe date *obiective* [4, p. 2].

Conform cercetătorului Savickas, abordările pozitiviste logice au fost criticate, ca fiind inadecvate pentru abordarea crizelor de semnificație și imaginație de care mulți suferă astăzi, în mijlocul unei rețele schimbătoare și complexe de cereri între personalitate, comunitate și școală [16]. Astfel, prin introducerea interdisciplinarității în domeniul orientării vocaționale și dezvoltării carierei, s-a pledat pentru a depăși acest lucru, fapt pe care îl susținem și noi.

Modelul cu cinci dimensiuni, propus de Luyckx și colegii săi [11], susține că identitatea este un proces dinamic și surprinde patru aspecte: explorarea pe orizontală, angajamentul, explorarea în profunzime, identificarea cu angajamentul, în timp ce explorarea prin ruminație este considerată un factor de risc pentru dezvoltarea identității. Aceste aspecte sunt folosite pentru a descrie două faze în dinamica identității, de aceea, modelul respectiv este numit *model cu dublu ciclu*. În timpul primului ciclu, de formare a angajamentului, adolescenții explorează diverse opțiuni și fac niște angajamente inițiale, iar în timpul celui de-al doilea ciclu, de evaluare a angajamentului, adolescenții explorează aceste opțiuni în profunzime, având ca alegere, fie să identifice angajamentele inițiale, fie să înceapă un nou ciclu al formării angajamentului [12, p. 607].

Modelul de identitate cu trei factori, elaborat de Crocetti (2008, 2017), se referă la interacțiunea dinamică a formării identității și a menținerii ei prin trei procese interrelaționate: angajament (credință puternică și de durată privind un scop personal), explorare în profunzime (investigare detaliată a alegerilor actuale prin strategii de autoanaliză) și reconsiderarea angajamentului (renunțarea la alegerile curente personale când nu mai sunt potrivite) [Apud 14, pp. 703-716].

Teoria construcției carierei, concepută de M.L. Savickas (1995, 1996, 1997, 2002, 2012), se axează pe modul în care indivizii înțeleg comportamentul privind cariera și deciziile; include strategii pe care consilierii/profesorii le folosesc pentru a ajuta persoanele să facă alegeri privind cariera și pentru a se bucura de o viață a muncii fructuoasă și realizată [16, p. 6].

Același expert subliniază că *modelul de adaptare* propune ca pregătirea adaptativă să mobilizeze resursele care modelează răspunsurile de adaptare pentru a produce rezultate de adaptare [17].

Bineînțeles, există multe alte instrumente disponibile pentru măsurarea dezvoltării vocaționale, însă SCCI (*The Student Career Construction Inventory*) a fost proiectat ca „măsură specifică” a răspunsurilor de adaptare de-a lungul carierei [ibidem, p. 2].

Figura 1. Dimensiuni ale modelului de adaptare a carierei
(M.L. Savickas, E.J. Porfeli, L. Hilton, S. Savickas) [17]

Obiectivul *Inventarului SCCI* ține de răspunsurile de adaptare, ce constau din idei și comportamente vocaționale, implicate în construirea unei alegeri de carieră. SCCI conține 18 itemi, distribuiți pe patru paliere, fiind un instrument de tip *Likert*, pe o scală de la 1 (*încă nu m-am gândit mult la aceasta*) – la 5 (*am făcut deja acest lucru*):

- a) cristalizarea conceptului de sine vocațional;
- b) explorarea informațiilor despre ocupații;
- c) hotărârea de a se angaja pentru o alegere ocupațională;
- d) pregătirea pentru a implementa acea alegere.

Alături de scorurile ce reflectă îndeplinirea celor patru sarcini, scorul total, reprezentând gradul de dezvoltare vocațională, este obținut prin însumarea răspunsurilor tuturor itemilor. Versiunea anterioară a inventarului discuta măsura atingerii unei a cincea sarcini în dezvoltarea carierei elevilor: tranziția de la școală spre muncă.

Dimensiunile conținute de model, propuse de autori, sunt redată în *Figura 1*.

După cum remarcă înșiși autorii modelului citat, „împreună, cele patru dimensiuni formează o secvență optimă, pentru a face alegerea vocațională și a traversa tranzițiile carierei” [17].

Viziunile internaționale referitoare la dezvoltarea în consilierea vocațională și a carierei sunt analizate din trei perspective teoretice majore: potrivirea persoană-mediu, conceptul de sine și luarea deciziei privind cariera și învățarea socială.

În concluzie, majoritatea cercetărilor cu privire la identitatea vocațională recunosc importanța esențială a dezvoltării acesteia în adolescență, iar nerealizarea la un nivel corespunzător stadiului dezvoltării individului poate avea consecințe negative în viitor. Diversele instrumente puse la îndemână de experți devin atuuri importante pentru practicienii din domeniu, care le pot utiliza în diverse etape de ghidare a elevilor pe întreg parcursul educațional și cel profesional.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Becht A.I., Doeselaar L., Klimstra T.A., Meeus W.H.J. A Review and Integration of Three Key Components of Identity Development. Distinctiveness, Coherence, and Continuity. In: *European Psychologist*, 2018, No. 23, pp. 278-288.

2. Buis B.C., Ferguson A.J., Briscoe J.P. Finding the „I” in „Team”: The role of groups in an individual’s pursuit of calling. In: *Journal of Vocational Behaviour*, 2019, No. 114, pp. 88-99.
3. Chavez R. Psychosocial Development Factors Associated with Occupational and Vocational Identity Between Infancy and Adolescence. In: *Adolescent Research Review*, Vol. 1, 2016, pp. 307-327. [citat 08.11.2020]. Disponibil: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40894-016-0027-y>
4. Cremen S.N. Vocation as „Psyche’s Call”: a depth psychological perspective on the Emergence of calling through symptoms at mid-life. In: *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 2019. [citat 08.11.2020]. Disponibil: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1211590>
5. Dumulescu D. *Cariera ca vocație: contribuții teoretice și empirice*. Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 2019. [citat 08.11.2020]. Disponibil: <https://doctorat.ubbcluj.ro/ro/sustinerile-publice-ale-tezelor-de-doctorat/?an=2019&luna=0&facultate=0&domeniu=12>
6. Holland J.L., Johnston J.A., Asama N.F. The vocational identity scale: A diagnostic and treatment tool. In: *Journal of Career Assessment*, 1993, No. 1(1), pp. 1-12.
7. Jigău M. (redactor) *Consilierea carierei. Compendiu de metode și tehnici*. București: Editura „Sigma”, 2007.
8. Keijzer R., Admiraal W., Van der Rijst R. Vocational identity of at-risk emerging adults and its relationship with individual characteristics. In: *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 2019. [citat 08.11.2020]. Disponibil: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10775-019-09409-z>
9. Klotz V.K., Billett S., Winther E. Promoting workforce excellence: formation and relevance of vocational identity for vocational educational training. In: *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 2014, Vol. 6, No. 6, pp.
10. Lent R.W., Brown S.D. Social cognitive model of career self-management: toward a unifying view of adaptive career behavior across the life span. In: *Journal of Counseling Psychology*, 2013, No. 60 (4), pp. 557-568.
11. Luyckx K., Schwartz S.J., Goossens L., Beyers, W. Missotten L. Processes of personal identity formation and evaluation. In: Schwartz S.J., Luyckx K., Vignoles V. L. *Handbook of identity theory and research: Structure and processes*. New York: „Springer”, 2011, pp. 77-98.
12. Mastrotheodoros S., Motti-Stefanidi F. Dimensions of Identity Development Scale (DIDS): A test of longitudinal measurement invariance in greek adolescents. In: *European Journal of Development Psychology*, 2017, pp. 605-617.
13. Morris S.A. *Career Education Preparation and Postsecondary Success: K16 Bridge Model and Career Construction Theory*. Dissertation. Prescott Valley, Arizona, 2017.
14. Negru-Subțirică O., Pop I.E. Asociații reciproce între identitatea educațională și identitatea vocațională: o investigație în trei etape. In: *Journal of Youth and Adolescence*, 2017. [citat 08.11.2020]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29185206/>
15. Oliveira I.M., Taveira M.C., Porfeli E.J. Career Preparedness and School Achievement of Portuguese Children: Longitudinal Trend Articulations. In: *Frontiers in Psychology Journal*, 2017. [citat 08.11.2020]. Disponibil: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2017.00618/full>
16. Savickas M.L. Life design: A paradigm for Career Intervention in the 21st Century. In: *Journal of Counseling and Development*, 2012, No. 90, pp. 13-19. [citat 08.11.2020]. Disponibil: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2017.00618/full>
17. Savickas M.L., Porfeli E.J., Hilton L., Savickas S. *The Student Career Construction Inventory*. In: *Journal of Vocational Behavior*, 2018, Vol. 106, pp. 138-152.